

durch Krain und die Steyermark, Laubach (*Labacum*), Fränz, Zilli, Feistriz, Marburg, Ehrenhausen, Wildon, Grätz etc. die ihm ein Teutscher genennet, sich zu seiner vorhabenden Reise nach Wien folgendermassen aufgeschrieben hat: *Prima fi viene alla Bocca, poi nella Franzia, à Cecilia, Feisdreè, Mariaborgo, Aranausi, Belladona, alla Grazia*, u. s. f. Ich stelle mir aber einen alten Römer, als keinen grössern Künstler vor, wenn er die fremden, oder (nach seiner Art zu reden) barbarischen Namen, die er nicht oft gehöret, die mit seinem Lateine keine Verwandtschaft gehabt, und welche er selbst so wenig aussprechen konnte, als ein heutiger Italiener, mit den untüchtigen Buchstaben seines mangelhaften Alphabetes aufzeichnen musste; wo denn manchmal ein solcher Römischer Schriftverfasser, einige unbekannte Wörter auf gleiche Art näher dörfte zu seiner Sprache gezogen, und denselben eine ganz andere Aussicht gegeben haben, wie es der vorerwehnte Italiener mit den Steyermärkischen Benennungen der Oerter gemacht hat. So beschaffene Beschreiber der Länder und Völker, derer Sprache sie nicht verstunden, derer Namen sie auch (weil ihnen die benötigten Buchstaben fehlten) gar nicht ausdrücken konnten, ferner so ungeschickte Abschreiber der Bücher, als der Wälsche gewesen, von dessen wunderlichem Reiseregister izt eine Probe vorgelegt worden, haben uns die Scythischen, Sarmatischen, Teutschen, wie auch mehr andere Namen der Völker, Städte, Berge, Flüsse (wie es die Bücher *Ammiani Marcellini*, und die Erdbeschreibungen der Alten leider! bezeugen) dergestalt verhunzelt, dass wir sie gar nicht ausfindig machen können, wodurch die Geschichte vieler alten Völker unumgänglich haben müssen verdunkelt werden. (Untersuch. v. Meere S. 267 — 270).“

Nekaj zgodovine in metodike o zemljepisnem pouku v ljudskih šolah.

Zemljepisje razvijalo se je sè splošno vëdo človeštva v enakej meri. Prvotno prebivalstvo naše zemlje nij vedelo o zemlji dosto več, nego baš to, kar je videlo na svoje oči v domačem kraju. Toda užé v starem veku širilo se je znanstveno obzorje po kulturnih národih óne dobe. Trgovinski národ Feničanov seznanil se je kmalu z obrežjem dežel o sredozemljskem morji; z Aleksandrom Velikim odprta je bila pot v osredje Azije, in po Grkih in Rimljanih poznat je bil velik del Evrope, Azije in severne Afrike. — Velikanski so bili uspehi v srednjem veku po splošnem ljudskem preseljevanji in za časa križarskih vojsk. Ko pa je početkom novega veka našel Krištof Kolumb pot v Ameriko in je nekaj pozneje odkril Magelhaens Avstralijo, stopilo je zemljepisje zeló na ono stopinjo, kakor je bistveno dandenes.

Kako pa se je razvijal zemljepisni pouk po šolah?

Užé v srednjem veku so poskušali školniki z realijami na dan, to je, da se vpeljejo po šolah kot učni predmeti. Največo zaslugo pridobil si je za to slovanski pedagog Amos Komenski. „Nauk o realijah pričnè naj se v ljudski šoli; nauk ta naj bode nazoren, kajti le natančno opazovanje rodí trden spomin. Za zemljepisni pouk pa pripravljamo otroke, če jim razkladamo pojme: hrib, dolina, reka, vas, trg, mesto; če jim pripovedujemo o okrogli podobi naše zemlje i. t. d.“ Tako pisal je slavni Komenski v svoji knjigi „*Didactica magna*“ in označil pot, ki veljá še dandenes. Nauk njegov pa je rodil mnogo sadú; „*Methodus*“, vojvoda Ernesta Pobožnega, zaukazuje, da se realije poučujejo kot obligaten predmet. Tudi šole „*pietictos*“ oprijele so se nauka o geografiji, a zahtevalo se je le nekaj pojmov o Palestini in Nemčiji. — Predmetu potrebnih učnih knjig tudi ni manj-

kalo, a kake so bile, svedoči nam Jan. Hübner-jeva pod naslovom: „Kurze Fragen aus der alten und neuen Geografie.“ V tej knjigi opisuje vsako deželo z nekoliko vprašanji. Taka vprašanja so: 1) káko lego ima dežela; 2) katere reke tekó tam; 3) kateri so znameniteji kraji; 4) je-li sploh še kaj o deželi pomniti. Naposled pridejanih je knjigi tudi nekaj pojmov o matematičnej geografiji. Kako pomanjkljiv in suhoparen je bil pač tak pouk; kako nevidni uspehi njegovi! Sreča, da se je javil v tem času mož, ki je po svojem nazornem mišljenju zavrnil prazno besedovanje in učenje iz knjig. V prvi vrsti veljá to pri pouku o zemljepisji. — Mož ta pa je „Rousseau“ in knjiga njegova „Emil“. Le-ta piše: „Pri vsem učenju so znamenja brez pojmov o stvaréh, katere naj predstavljajo brez vrednosti. Vender pa otrokom kažemo vedno le znamenja, ne da bi bili kdaj v moči, jim o stvaréh kaj razumno dopovedati. Če mislimo, da jim popisujemo zemljo, učimo jih le, da poznajo zemljevid, učimo jih imena mest, dežel, rek i. t. d., o katerih si pa ne morejo predstaviti, da se nahajajo v resnici še kje drugod nego na papirji, kjer jih vidijo zaznamovana“. Tedaj le nazoren naj bode pouk; to zahteva in poudarja po vseh svojih spisih.

Velevažna ta načela uporabili so za šolo v prvi vrsti človekoljubi Basedor, Salzmann in drugi. „Moji učenci“, piše slednji, „poznajo naj pred vsem domačo deželo, potem naj se jim pripoveduje o pridelkih vzhodnje Indije, o statistiki drugih držav i. t. d.“ Posluževali so se tedaj pri zemljepisnem pouku „sintetične metode“. Kako nespačetno bi bilo in je, otroke mučiti s praznimi besedami in ne mnogo predstavljajočimi zemljevidi takoj s početka, opisuje nam Salzmann sledečo kaj mično dogodbo.

„Bil je oče, ki je svojega otroka kaj dobro izučil v geografiji, ter se z njim zbog tega lahko ponašal v vsakej družbi. Ko sta bila enkrat oba v nekej družbi in je oče zopet hvalil čudovito geografično vednost svojega otroka, govorilo se je na to o nekej ruski armadi, ki je marširala po Pruskem in Pomorskem, da bi se ondi združila s Prusi. Začuden vpraša otrok, je-li mogoče, da bi imelo toliko ljudi dovolj prostora na malem koščeku papirja, kakor ga predstavlja Prusija. Oče je ne malo zarudel zbog te otrokove izjave, in opustil je tako brezuspešno poučevanje za nekaj let. — Vender imel je geografični pouk filantropov tudi svoje hibe, ki so se razodevale posebno v tem, da so poučevali brez vsakoje zveze. Omeniti nam je še koncem minulega stoletja možá, ki je sè svojo knjigo: „Abriss der Geografie“ (1775) po močéh skušal odpraviti prej omenjene hibe človekoljubov. — Jan. Krištof Gatterer (1727—1799) je poleg tega kaj izdatno pomnožil zemljepisno terminologijo in pojmi: porsije, perinejski poluotok, karpatske dežele i. t. d. ohranili so se po njem do današnjega dné.

Početkom tega stoletja pa je Pestalozzi sè svojim geslom: „po nazorih naj se razvijajo pojmovi“, tudi v zemljepisji ukrenil pravi pot. — Od rojstnega kraja naprej naj se razvija ta vednost. Dasiravno nij mnogo dosegel v tem predmetu, veljaven je, ker so ga posnemali njegovi učenci: Henning, Tobler in drugi. Govoriti nam je še o velikanskih zaslugah K. Ritter-ja, ki ga po pravici smemo imenovati „očeta geografiji“. Po tem veleumu si je zemljepisni nauk pridobil vsestransko veljavo in vstop v višje in tudi naše ljudske šole. Veliko pridobil nam je Ritter sè primerjajočim zemljepisjem in s tem, da v vsakem obziru poudarja fizikalčni moment, iz katerega izvirajo vse okolnosti, ki uplivajo na prebivalce, živali in rastline dotične dežele. Ritter poučuje velikost in število prebivalcev kake dežele, primerja je jo z drugo že znano; primerja porazno-ozredbo deželá sè oblikoslovnimi podobami. Češka dežela predstavlja nam kvadrat, ki stojí na jednem voglu, saksonska dežela pa ima podobo pravokotnika. Evropske gore so enake visokosti z onimi Afrike in Avstralije; Amerikanske so $1\frac{1}{2}$ krat, Azijske 2krat višje. Afrika je 2krat, Amerika 4krat in Azija 5krat večja od Evrope.

Preveč bi bilo zdaj, ko smo videli s kako silo se je vedno poudarjalo učenje realij, natančnejše razmotrovati, zakaj tudi ljudska šola zdanjega časa odločno zahteva učenje te vednosti. Že paktično stališče — in po tem meri se dandanes vse — sili nas do tega, ne gledé na to, da bi otroci drugače o zemlji kot našem vkupnem bivališči ne vedeli nič. In, ali bi bil pač mogoč zgodovinski pouk brez zemljepisnega znanja! Zemljepisje so tla zgodovinska, a zgodovina zopet premično zemljepisje. Pač istinite so besede Herderjeve v njega govoru o prijetnosti, potrebi in koristi zemljepisja, ki pravi: „Kaj pomaga mladeniču, da zná kaj se je godilo! da s pomočjo geografije je razvidno, zakaj so ti in ne drugi národi ta posel in ne drugega opravljali na svetovnem pozorišču, in da so vednosti, prosveta, iznajdbe in umetnosti napredovale tem potom!

Dovolj! Namen zemljepisnemu pouku na ljudski šoli je, da se učencu bistri duh, da se mu širi znanje in budí ljubezen do domovine, ožje in širje. — Učitelj pa, ki hoče to doseči, bode: 1) izbiral stvarino učencevemu duhu primerno. Kar se ne dá dovolj jasno razložiti, naj pri pouku v ljudske šoli izostane; 2) opiral bode svoj pouk na bližnjo okolico, a ne bode segal v daljavo učencu popolnoma tujo; 3) bode šele na podlogi trdnega znanja domačih krajev stvarino razlagal tudi na tujino; 4) bode izbiral vselej najpotrebnejše in najvažnejše, a vselej tudi le to, kar se dá prav živo opisovati.

Učitelj bode pa tudi 1) pričénjal nauk zemljepisni z nazornim opazovanjem; 2) vadil učence to, kar so opazovali, v duhu samostojno ponavljati; 3) bode tudi skrbel, da ostane to, kar so učenci razumeli, njihova last potem večkratnega ponavljanja.

Govoriti nam je še o različnih metodah pri poučevanju zemljepisja. Vse so nastale s časom in po njihovej vrednosti in pomiselnosti učencevi; rabiti nam je to ali ono. Navedem naj tû sledeče: analitično, sintetično, sintetično-koncentrično in konstruktivno.

Pri analitični metodi začne se pouk z opisovanjem zemlje ter končá s poznavanjem domačega kraja. Ne dá se tajiti vrednost te metode pri starejih učencih, a za prvence je skoraj brez vrednosti, baš ker jim manjka prepotrebnih glavnih pojmov zemljepisnih. Zato veljá naj začetkom sintetična metoda, pri katerej se začénja poučevanje z najbližjo okolico in končáva z zapisovanjem vse zemlje. Res, da je pri tej metodi treba dalj časa, predno si učenci predstavljati morejo vso vkupnost zemlje, a vodilo to je naravno. Kakor sem že omenil, poudarjal je Pestalozzi v prvej vrsti vrednost tacega poučevanja in nasledniki njegovi: Henning, Harnisch, Denzel, Diesterweg in drugi stavijo jo še dandanes v prvo vrsto.

Pri sintetično-koncentrični metodi pregledajo učenci s početka vso geografično stvarino, ki se jim pa potem natančneje opisuje.

Konstruktivna metoda, ki je ali sintetična ali pa analitična, pečá se največ z risanjem zemljevidov. Zemljevid služi jej tedaj mesto knjige. Slehern učitelj naj bi jo pri učencih višjih razredov rabil, ne le zbog tega, ker se mu pri risanju vtisne velikost in podoba dotične dežele kaj živo v spomin, marveč tudi, ker je učencu mogoče, po porazni razredbi, členovitosti bregov in naopični izobražbi primerjati jo — po navodilu učiteljevem — sè že znanimi deželami in sklepati po tem o nje rodovitosti i. t. d. Sploh pa nij rečeno, da naj se poslužuje učitelj izključno le ene metode, marveč potrebno je, da segne zdaj po tej zdaj po onej, kakor mu ravno bolj kaže v dosego predpisanega cilja.